

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile 3-6 yaş grubu çocukların benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi

Examining the relationship between parents' emotion socialization approaches and self-concept of children 3-6 years old

 Ceren Kılıç¹, Emine Nilgün Metin²

¹Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, Ankara, Türkiye.

²Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye.

ÖZET

Amaç: Bu çalışma ile anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile 3-6 yaş grubu çocukların benlik algısı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmiştir.

Yöntem: Araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Araştırmanın katılımcılarını 2020-2021 eğitim öğretim yılında okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte olan 3-6 yaş grubu 117 çocuk (52'si kız, 65'i erkek) ile bu çocukların anne ve babaları oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak "Demografik Bilgi Formu" ile "Çocuğun Olumsuz Duygularıyla Başetme Ölçeği" ve "Demoulin Benlik Algısı Testi" kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocukların genel benlik algısı ile ilişkili olmadığı belirlenmekle birlikte yüksek benlik algısı düzeyindeki çocukların annelerinin duygu ifadesini kolaylaştıran ve probleme odaklı tepkilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada anne ve babaların eğitim düzeyi düştükçe çocukların olumsuz duygularına verdikleri olumsuz tepkilerin (küçümseyici tepkiler) arttığı ortaya konmuştur. Araştırmada dikkat çekici bir bulgu olarak babanın eğitim düzeyi düştükçe ailelerdeki annelerin çocuklarının olumsuz duygularına verdiği küçümseyici tepkilerin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak babanın çocuğuna vakit ayırdığı ve çocukla paylaşımda bulunduğu ailelerdeki annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik küçümseyici ve cezalandırıcı tepkilerinin daha az olduğu belirlenmiştir.

Sonuçlar: Araştırma bulguları ilgili alan yazın çerçevesinde tartışılarak yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: duygu sosyalleştirme; benlik algısı; erken çocukluk

ABSTRACT

Aim: The present study aimed to explore the relationship between emotion socialization approaches of mothers and fathers and the self-concept of children aged 3-6 in terms of various variables.

Method: The research is a relational screening model. The participants of the study consisted of 117 children aged 3-6 years (52 girls and 65 boys) attending preschool education institutions in the 2020-2021 academic year and their mothers and fathers. "Demographic Information Form", "Coping with Children's Negative Emotions Scale" and "Demoulin Self-Concept Test" were used as data collection tools in the study.

Results: In the study, it was found that emotion socialization approaches of mothers and fathers were not related to children's general self-concept, but it was determined that mothers of children with high levels of self-concept had higher levels of emotion-facilitating and problem-focused reactions. In addition, the study revealed that as the educational level of mothers and fathers decreased, their negative reactions (minimizing reactions) towards their children's negative emotions increased. As a remarkable finding of the study, it was concluded that as the father's education level decreased, the minimizing reactions of mothers in families towards their children's negative emotions increased. Finally, it was determined that mothers in families where fathers spend time with their children and share time with their children have less condescending and punitive reactions towards their children's negative emotions.

Conclusion: Research findings were discussed and interpreted within the framework of the relevant literature and recommendations were made.

Keywords: emotion socialization; self-concept; early childhood

Giriş

Kişiliği oluşturan temel kavramlardan biri benliktir. Benlik, kişinin kim ve ne olduğuna dair düşünceleri ve bireysel özelliklerini kapsayan, kişinin kendi hakkındaki inançlarıdır. Benlik diğer insanlarla ilişki kurmamızı sağlamaktadır. İçinde bulunduğumuz dünyayı, insanları ve kendimizi görme ve algılama biçimimizi belirlemede önemli bir rolü olan benliğimiz; duygu, düşünce ve davranışlarımızı etkilemektedir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2016). İnsanın kendi yetkinlik ve özelliklerine ilişkin kendi algılarını kapsayan benlik kavramı çocuklar büyüdükçe tekrar tanımlanan ve netleşen bir kavramdır. Erikson'a göre olumlu benlik kavramını okul öncesi yıllardaki girişimcilik duygusu ile ilişkilendirmektedir (Trawick-Smith, 2014). Benlik algısını, yaşam deneyimlerinden edinilen olumlu ve olumsuz geri bildirimlerin ve bilgilerin duygusal bir bütünü olarak tanımlayan Demoulin (1999) benliğin iki yaşından altı yaşına kadar, farklı ve daha yoğun olayların deneyimlenmesiyle olumlu ve olumsuz olarak şekillenerek oluştuğunu belirtmektedir. Erikson (1968) erken çocukluk döneminde çocukların nasıl bir kişi olacaklarını keşfetmeye başladıklarını ve özdeşim kurma eğilimi içerisinde olduklarını belirtmektedir (Santrock, 2014). Benlik algısının oluşmasında erken çocukluk dönemi önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle çocuk için değerli olan anne, baba, diğer aile bireyleri bakıcı gibi bireylerin görüşleri önemlidir. Örneğin, çocuğun "ben başarılıyım, yapabiliyorum, yapamam, çirkinim" gibi kendi ile ilgili yargıları özdeşim kurduğu bireyler sayesinde geliştirilmektedir (Demoulin, 1999; Karaca vd., 2019). Doğuştan itibaren benlik kavramını oluşturan çocuğun içgüdüsel ve gönüllü davranışları, konuşma, oyun oynama, duygular gibi davranışlarının tüm yönleri, mevcut çevre tarafından belirlenir (Lewin, 2020);

Lodi-Smith, 2018). Bununla birlikte çocuklar doğdukları andan itibaren çevre ile karşılıklı bir etkileşim kurarlar. Şüphesiz çocukların benliklerine ilişkin kavramları ilk olarak aile tarafından şekillendirilmektedir. Anneler ve babalar çocuğun olumlu benlik algısı geliştirmesinde etkilidir. Ebeveynin çocukla güçlü bir iletişim kurması, olayları olumlu açılardan değerlendirmesi, çocuklarının olumsuz duyguları ile baş edebilmesi konusunda onlara destekleyici yaklaşımlar sergilemesi, çocuğun kişilik özelliklerinin gelişiminde önemlidir (Berk, 2013). Çocuğun kendini ifade etme, yeteneklerini keşfetme sürecinde ona destek veren ve çocuğun kendi gelişimini sağlaması için olanak sağlayan anne babalar, çocuktaki benlik kavramının gelişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bunun aksine annesi ve babası tarafından sürekli olarak eleştirilen, bağırma ve şiddet içerikli davranışlara maruz kalan, önüne engel konulan çocukların benlik gelişiminin pozitif bir yönde olması mümkün değildir (Arslan, 2022). Çocuğun gelişim sürecinde benlik algısının boyutu olan öz yeterliliğin gelişiminde ebeveynlerin çocuğun aktivitelerini kolaylaştırarak çocuğun yetkinliğini arttırması ve bunun karşılığında çocuğun edindiği yetkinliklerle ebeveynin duyarlılığının artmasını ve ebeveynin erişimi teşvik etmektedir (Hoskocova, 2006).

Literatürde çocukların benlik algısının ebeveynlik uygulamaları ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır (Akşin Yavuz vd., 2016; Ata & Yağan Güder, 2020; Rohmalimna vd., 2022). Ebeveynlik uygulamaları, çocuğun duygularını kabul etmek, çocuğun duygularını sözel olarak ifade etmesine yardımcı olmak, duyguları uyandıran durumları tartışmak ve bu durumlarla başa çıkma becerilerine sahip olmak gibi destekleyici duygu sosyalleştirme kavramlarına odaklanan duygu koçluğu yaklaşımını içermektedir (Gotmann vd., 1997; Havighurst, 2013). Bu doğrultuda, çocukların benlik algılarının oluşmasında anne ve babaların yaklaşımlarının rolü dikkate alındığında, anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocukların benlik algısı ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımları, çocukların duygularla ilgili deneyimleri, ifadeleri ve duygularını düzenlemelerine ilişkin ebeveynlerin inançlarını, hedeflerini ve değerlerini içermektedir (Eisenberg vd., 1998). Duygu sosyalleştirme, ebeveynlerin duygusal ifadeyi modellemesi, duyguların öğretilmesi (örn. duygu odaklı konuşmalar) ile duygulara yönelik destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler yoluyla gerçekleşmektedir (Denham, 2018). Gottman vd. (1997), çocukların sıkıntılarını göz ardı eden veya geçersiz kılan ebeveynlerin, olumsuz duyguların "kötü" olduğu inancını aşılayabildiğini ve çocukların olumsuz duygularına cezalandırıcı veya küçümseyici tepkiler verdiklerini öne sürmüşlerdir.

Alan yazında ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocukların akran ilişkileri (Garner & Estep, 2001), mizaç özellikleri (Cindioğlu, 2015), çocuklarda davranış sorunları (Güven & Erden, 2017; İyi & Çoban, 2019), çocukların duygu düzenlemesi (Bailes vd., 2023; Özen Uyar vd., 2018), çocukların psikolojik sağlamlıkları (Aktan, 2023) ile ilişkisini ortaya koyan çalışmalara rastlanırken ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile çocukların benlik algısı arasındaki ilişkiye yönelik az sayıda çalışmaya (Aydoğdu vd., 2021; Özkan & Aksoy, 2017) rastlanmıştır. Söz konusu bulgulardan yola çıkarak bu çalışmada, anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının okul öncesi dönem çocuklarının benlik algısı ile ilişkili olup olmadığının belirlenmesi gerekliliği hedeflenmiştir.

Bu çalışmada ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile 3-6 yaş arasındaki çocukların benlik algısı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranması hedeflenmiştir;

1. Anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları 3-6 yaş grubu çocukların benlik algılarının düşük olmasına göre farklılaşmakta mıdır?
2. Anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları 3-6 yaş grubu çocukların benlik algılarının orta düzeyde olmasına göre farklılaşmakta mıdır?
3. Anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları 3-6 yaş grubu çocukların benlik algılarının yüksek olmasına göre farklılaşmakta mıdır?
4. 3-6 yaş arasındaki çocukların benlik algısı düzeyleri demografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?
5. 3-6 yaş arasındaki çocukların ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme davranışları demografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın modeli

Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama ve korelasyonel araştırma modelinde yürütülmüştür. Tarama modeli, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Korelasyonel araştırma, iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2014).

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim öğretim yılında Ankara ili Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı gündüz bakımevlerine devam etmekte olan 3-6 yaş arasındaki okul öncesi dönem çocukları ile bu çocukların anne ve babaları oluşturmuştur. 2020-2021 eğitim öğretim yılında Ankara ili Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı gündüz bakımevlerine devam eden 3-6 yaş arası çocuk sayısı 2449'dur (MEB, 2024). Buna göre, çalışmada örneklem büyüklüğü Israel (1992)'in örneklem büyüklüğü belirleme tablosundan yararlanılarak belirlenmiştir. Bu tabloya göre %5 hassasiyet ve %95 güven aralığında belirtilen evrenden çekilmesi gereken minimum örneklem hacminin 333 olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya başlamadan önce tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen Ankara ilinin Etimesgut ilçesindeki gündüz bakımevleri ile görüşülerek araştırmaya katılma konusunda gönüllülük gösteren okullar belirlenmiştir. Araştırmada katılımcı olarak yer alacak çocukların 3-6 yaş arasında normal gelişim gösteren çocuklar olması ve anne ile babanın hayatta ve birlikte yaşıyor olması araştırmaya dahil edilme kriterleri olarak belirlenmiştir. Söz konusu dahil edilme kriterleri doğrultusunda araştırmanın örneklemini 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Ankara ilinin Etimesgut ilçesindeki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı gündüz bakımevlerine devam etmekte olan 3-6 yaş arasındaki 117 çocuk ile bu çocukların anne ve babaları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini

belirlenirken basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit seçkisiz örnekleme her bir örnekleme birimine eşit seçilme olasılığı verilerek seçilen birimlerin örnekleme alındığı yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2014). Veriler, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında toplanmıştır. 2020-2021 eğitim-öğretim yılında da Covid-19 pandemi koşullarının devam etmesine bağlı olarak okul öncesi eğitim kurumlarında yüz yüze eğitime belirli aralıklarla ara verilmiş ve uzaktan eğitim sürecine devam edilmiştir (MEB, 2020; MEB, 2021). Söz konusu koşullar nedeniyle, öğrenci ve ailelere ulaşmada güçlükler yaşanması ve çevrim içi yöntemle veri toplama işleminin bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi etkileme potansiyeli olduğu düşünüldüğünden hedeflenen örneklem büyüklüğüne ulaşılmadan veri toplama süreci sonlandırılmak durumunda kalmıştır. Mevcut koşullar doğrultusunda toplamda 117 çocuk-anne-baba araştırmacının örneklemini oluşturmuştur.

Veri toplama araçları

Demoulin benlik algısı testi

Demoulin Çocuklar için Benlik Algısı Ölçeği, 36-72 aylık çocukların benlik algısının değerlendirilmesi amacıyla Demoulin tarafından 1995-1998 yıllarında geliştirilmiştir (Demoulin, 1999, 2000). Ölçeğin 36-72 aylık çocuklar için geçerlik güvenilirlik çalışması Zembat vd. (2016) tarafından yapılmıştır. Yapılan geçerlik güvenilirlik çalışması sonucunda ölçeğin "Öz Yeterlilik" alt boyutundan da bir madde çıkarılmıştır. Sonuç olarak Demoulin Çocuklar için Benlik Algısı Ölçeğinin Türkçe formu "Özsaygı" (14 madde) ve "Özyeterlilik" (14 madde) olmak üzere iki alt boyut ve toplam 28 maddeden oluşmuştur. Yapılan güvenilirlik analizleri sonucunda Demoulin Benlik Algısı ölçeğinin tamamının Cronbach Alfa katsayısı .810, özsaygı alt boyutu için Cronbach Alfa katsayısı .683 ve özyeterlilik alt boyutuna ilişkin Cronbach Alfa katsayısı ise .686 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada yapılan güvenilirlik analizi sonuçlarına göre ise benlik algısı ölçeğinde ölçeğin tamamının güvenilirlik katsayısı 0.702 olarak bulunurken, öz saygı alt boyutunun 0.624, öz yeterlilik alt boyutunun ise 0.535 olarak tespit edilmiştir. Bu değerlere göre alt boyutların kabul edilebilir seviyede güvenilir olduğu görülürken, ölçeğin tamamının güvenilirliği orta seviyede olarak görülmektedir. Değerlendirme formunda gülen yüz, ifadesiz yüz ve üzgün yüz bulunmaktadır. Her gülen yüz 3 puan, her ifadesiz yüz 2 puan ve her üzgün yüz 1 puan şeklinde hesaplanmaktadır. Çocuğa ölçekteki ifadeler sırayla okunur ve ".....olsa/gerekse nasıl hissedersin?" diye sorulur. Çocuğun mutlu, ifadesiz ve üzgün yüzlerden hangi duyguyu hissettiğini söylemesi ve o yüz ifadesini boyaması istenmektedir. Çocuğun boyadığı yüz ifadelerine göre puanlar toplanmakta daha sonra öz yeterlilik, öz saygı alt boyutları ve genel benlik algısı puanı yüksek, orta ya da düşük olarak belirlenmektedir. Buna göre benlik algısı toplam puanı düşük için 28-47, orta için 48-67 ve yüksek için 68-88 şeklinde bir dağılım gösterirken öz saygı ve öz yeterlilik alt boyutları için düşük puan aralığı 14-23; orta puan aralığı 24-33 ve yüksek puan aralığı ise 34-42'dir (Zembat vd., 2016).

Çocukların olumsuz duygularıyla başetme ölçeği

Anne-babaların duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmek amacıyla Fabes vd. (1990) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Yağmurlu & Altan (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçek, çocukların deneyimlediği öfke, korku, üzüntü, utanç ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duyguları içeren 12 senaryodan oluşan bir öz bildirim ölçeğidir. Ebeveynler çocukların olumsuz duygularına ilişkin altı farklı davranış seçeneğinin her birine cevap vererek her senaryoyu yanıtlamaktadırlar. Söz konusu altı tepki, Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeğinin alt ölçeklerini oluşturmaktadır. Alt ölçeklerden, "Probleme Odaklı Tepkiler" ebeveynin olumsuz duyguya sebep olan sorunu çözmesi için çocuğuna yardım girişimlerini, "Duyguya Odaklı Tepkiler" ebeveynin çocuğun daha iyi hissetmesini sağlayan girişimlerini, "Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler" çocuğun duygu ifadesini destekleyen ebeveyn davranışlarını, "Küçümseyici Tepkiler" çocuğun duygusal tepkisinin önemini azaltan davranışları, "Cezalandırıcı Tepkiler" ebeveynlerin, çocukların duygu ifadelerine sözel veya fiziksel cezalarla cevap veren tepkileri ve "Ebeveynde Sıkıntı" ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularını üzüntü ile karşılayan ve destekleyici olmayan tepkileri içermektedir. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .69 ile .85 arasında değişmektedir (Fabes vd., 2002). Ölçeğin Türkçe uyarlamasının iç tutarlılık katsayıları Cezalandırıcı Tepkiler alt ölçeği için .83, Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri alt ölçeği için .65, Küçümseyici Tepkiler alt ölçekleri için .86, Probleme Odaklı Tepkiler için .72, Duyguya Odaklı Tepkiler için .79 ve Duygu İfadesini Cesaretlendirici Tepkiler için .87 olarak bildirilmektedir. Anket ebeveyn tarafından doldurulur ve toplam puan ebeveynin işaretlediği tüm maddelerin ortalama puanlarından oluşur. Puanlama sırasında yanında R harfi bulunan maddelerin tersten yeniden puanlanması ve yeniden puanlandıktan sonra diğer maddeler ile toplanması gerekir (Altan-Aytun vd., 2013; Yağmurlu & Altan, 2010).

Demografik bilgi formu

Araştırmaya katılan çocuklar, anneleri ve babaları hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen olan bir formdur. Demografik Bilgi Formu, çocukların yaş, cinsiyet ve doğuş sırası, kardeş sayısına; anne ve babaların ise yaş, eğitim düzeyi, birlikte yaşama durumu, çalışma durumu, sahip olunan çocuk sayısı ve aile yapısına ilişkin bilgilerin belirlenmesine yönelik soruları içermektedir. Sorular çocukların benlik algılarını ve ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarını etkileyebileceği düşünülen değişkenler olarak ele alınmıştır.

Veri toplama süreci

Araştırmaya başlamadan önce Ankara ilinin Etimesgut ilçesinde tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen gündüz bakımevleri ile görüşülerek araştırmaya katılma konusunda gönüllülük gösteren okullar belirlenmiştir. Örnekleme yer alan her çocuğun anne ve babasından veri toplanacağından anne ve babaların doldurması gereken formlar "Anne formu" ve "Baba formu" şeklinde düzenlenmiştir. Okullar belirlendikten sonra araştırmacı tarafından okul yöneticilerinden randevu alınarak okullara gidilmiş ve okul yöneticilerine araştırmacının amacı ve veri toplama süreci hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Velilere ulaştırılmak üzere okul yöneticilerine Gönüllü katılım formu, Aydınlatılmış Onam Formu, Çocuk Rıza Formu ve Ebeveyn Beyanı formu ve anne-baba formları teslim edilmiştir. Formların ebeveynlere iletilmesi ve geri toplanması için iki hafta süre tanınmıştır. İki haftanın sonunda araştırmacı okullara giderek ailelerden gelen anne-baba formları ile çocuklarının araştırmaya dahil edilmesine yönelik onay verdikleri formlar teslim alarak araştırmaya katılacak çocuklar belirlenmiştir. Okul yöneticileri ile tekrar görüşülerek veli onayı olan çocukların uygulamalarının yapılabilmesi amacıyla hafta içerisinde okulun eğitim programını ve çocukların etkinlik saatini engellemeyecek bir zaman dilimi için yeni planlama yapılmıştır. Yapılan planlamalar doğrultusunda araştırmacı okula giderek önce

sınıf içerisinde çocuklarla tanışarak oyunlar oynamıştır. Ardından okul yönetiminin belirlediği bir sınıfta araştırmacı rehberliğinde Demoulin Benlik Algısı testini uygulayabilmek için her bir çocuk ile bire bir görüşmeler yapılmıştır. Bire bir çalışmalar için öncelikle çocukların uygulama için hazır olmasına, uygulama yapılacak olan ortamın dikkat dağıtıcı uyarılardan bağımsız ve sessiz olmasına, uygulama yapılacak olan masa ve sandalyenin çocuğun boyuna uygun olmasına ve araştırmacının yapı geçerliliğini etkileyen katılımcı etkisi ile uygulayıcı etkisini en aza indireyecek bir atmosferin oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Çocuklara Demoulin Benlik Algısı Testini cevaplamaları için renkli pastel boyalar verilmiştir. Katılımcı çocuğa uygulama hakkında kısa bir açıklama yapıldıktan sonra testte yer alan sorular sohbet içerisinde sesli olarak araştırmacı tarafından sırayla çocuklara sorulmuştur. Daha sonra çocuklardan ölçekteki çeşitli yüz ifadelerinden kendine en uygun olanı istediği renkte bir kalemle boyaması istenmiş ve sonraki maddeye geçilerek ölçekteki tüm sorular sorulmuştur. Çocukların soruların içeriğini iyi anladıklarından emin olunmasına özen gösterilmiştir ve gerek görülen noktalarda sorular tekrar edilmiştir. Her bir çocuk ile yapılan görüşme yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür. Uygulama sonrası çocuklara katılım gösterdikleri için teşekkür edilerek çocukların tekrar sınıf öğretmenlerine teslimi sağlanmıştır.

Verilerin analizi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizi, IBM Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 25 programı ile yapılmıştır. Analizlerde öncelikle demografik bilgiler, olumsuz duygularla baş etme ölçeği ve benlik algısı ölçeğine ilişkin tanımlayıcı bulgular gösterilmiştir. Analiz edilecek değişkenlerin normal dağılım varsayımına uyma durumlarına çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılarak karar verilmiştir. Araştırmanın soruları Pearson korelasyon analizini yanı sıra bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak test edilmiştir.

Araştırmanın etik boyutu

Araştırmaya başlamadan önce Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır (Sayı: 35853172-000/12.05.2020).

Bulgular

Bu bölümde ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile 3-6 yaş arasındaki okul öncesi dönem çocuklarının benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülen araştırma kapsamında elde edilen bulgular, ilgili literatür çerçevesinde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Sosyodemografik bilgilere ilişkin bulgular

Tablo 1. Sosyodemografik bilgilere ilişkin tanımlayıcı bulgular

	f	%
Cinsiyet		
Kız	52	44.4
Erkek	65	55.6
Doğuş sırası		
İlk çocuk	79	67.5
Ortanca	12	10.3
Son çocuk	26	22.2
Aile yapısı		
Çekirdek aile	114	97.4
Geniş aile	3	2.6
Ailenin çocuk sayısı		
Tek çocuk	49	41.9
İki çocuk	54	46.2
İkiden fazla	14	12.0
	Ort.	Std. Sapma
Yaş (ay)	56.63	9.57

Tablo 1'de katılımcı aile ve çocuklara ilişkin sosyodemografik bilgilere yer verilmiştir. Elde edilen bilgilere göre çocukların %44.4'ü kız, %55.6'sı ise erkektir ve yaş ortalamaları 56.63±9.57 olarak bulunmuştur. Çocukların %67.5'i ailelerinin ilk çocuğudur. Katılımcı ailelerin %97.4'ünün çekirdek aile olduğu bulunmuştur. Bu ailelerin %41.9'unun tek çocukları varken, %46.2'sinin iki çocuğu vardır.

Tablo 2. Anne ve babaya ilişkin tanımlayıcı bulgular

	f	%		f	%
Anne – yaş			Baba – yaş		
20 ve altı	1	.9	21-30	12	10.3
21-30	22	18.8	31-40	82	70.1
31-40	90	76.9	41-50	22	18.8
41-50	4	3.4	51 ve üstü	1	.9
Anne – eğitim durumu			Baba – eğitim durumu		
İlkokul	2	1.7	İlkokul	4	3.4
Ortaokul	9	7.7	Ortaokul	5	4.3
Lise	22	18.8	Lise	24	20.5
Lisans	71	60.7	Lisans	61	52.1
Lisansüstü	13	11.1	Lisansüstü	23	19.7
Anne – çalışma durumu			Baba – çalışma durumu		
Çalışmıyor	52	44.4	Çalışmıyor	1	.9
Çalışıyor	65	55.6	Çalışıyor	116	99.1
Anne – zaman geçirme			Baba – zaman geçirme		
Fırsat bulamıyorum	-	-	Fırsat bulamıyorum	5	4.3
30 dakikadan az	4	3.4	30 dakikadan az	7	6.0

30 dakika-1 saat	8	6.8	30 dakika-1 saat	26	22.2
1 saatten fazla	104	88.9	1 saatten fazla	74	63.2
Sadece hafta sonları	1	.9	Sadece hafta sonları	5	4.3
Anne – etkinlik			Baba – etkinlik		
Hiç etkinlik yapmam	1	0.9	Hiç etkinlik yapmam	6	5.4
Birlikte oyun oynamak	105	91.3	Birlikte oyun oynamak	104	92.9
Birlikte kitap okumak	74	64.3	Birlikte kitap okumak	40	35.7
Mutfakta yemek vs. yapmak	77	67.0	Mutfakta yemek vs. yapmak	18	16.1

Tablo 2'de görülen anne ve babaya ilişkin demografik bulgulara bakıldığında annelerin %76.9'unun 31-40 yaş arasında, babaların ise %70.1'inin 31-40 yaş arasında olduğu görülmektedir. Annelerin %60.7'si, babaların ise %52.1'i lisans mezunudur. Annelerin %55.6'sı çalıştığını belirtirken, babaların %99.1'i çalışmaktadır. Çocuklarıyla hafta süresince gün içerisinde geçirdikleri zamana ilişkin bulgulara bakıldığında annelerin %88.9'unun, babaların ise %63.2'sinin günde 1 saatten fazla çocuklarıyla vakit geçirdikleri görülmektedir. Son olarak hafta süresince annelerin %91.3'ü çocuklarıyla birlikte oyun oynayarak vakit geçirirken, %64.3'ü birlikte kitap okuyarak, %67'si ise mutfakta yemek vs. yaparak vakit geçirdiklerini belirtmiştir. Hafta süresince babaların ise %92.9'u çocuklarıyla oyun oynayarak, %35.7'si birlikte kitap okuyarak ve %16.1'i mutfakta yemek vs. yaparak vakit geçirdiklerini belirtmiştir.

Araştırma değişkenlerine yönelik bulgular

Tablo 3. Çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistik değerleri

	Anne		Baba	
	Ort.	Std. Sapma	Ort.	Std. Sapma
Sıkıntı-endişe tepkileri	2.30	.65	2.26	.55
Cezalandırıcı tepkiler	1.40	.39	1.53	.50
Küçümseyici tepkiler	2.16	.66	2.26	.69
Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	4.00	.67	3.65	.73
Duyguya odaklı tepkiler	4.38	.46	4.31	.49
Probleme odaklı tepkiler	4.25	.41	4.13	.49
Toplam puan	3.12	.29	3.05	.35

Tablo 3'te olumsuz duygularla baş etme ölçeğinin alt boyutlarının ve toplam puanının anne ve baba puanları gösterilmektedir. Buna göre annelerin ölçeğin toplam puanından ortalama 3.12 ± 0.29 aldıkları görülürken, babaların ortalama 3.05 ± 0.35 puan aldıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra annelerin en yüksek puan aldıkları alt boyutun 4.38 ± 0.46 ile duyguya odaklı tepkiler olduğu görülürken en düşük puan aldıkları alt boyutun 1.40 ± 0.39 ile cezalandırıcı tepkiler olduğu görülmüştür. Benzer şekilde babaların da en yüksek puan aldıkları alt boyutun 4.31 ± 0.49 ile duyguya odaklı tepkiler olduğu görülürken en düşük puan aldıkları alt boyutun 1.53 ± 0.50 ile cezalandırıcı tepkiler olduğu görülmüştür.

Tablo 4. Demoulin benlik algısı testine ilişkin tanımlayıcı istatistik değerleri

	f	%	Ort.	Std. sapma
Öz saygı			2.66	.24
Düşük	-	-		
Orta	16	13.6		
Yüksek	102	86.4		
Öz yeterlilik			2.87	.16
Düşük	-	-		
Orta	4	3.4		
Yüksek	114	96.6		
Toplam benlik algısı			2.77	.17
Düşük	-	-		
Orta	6	5.1		
Yüksek	112	94.9		

Tablo 4'te Demoulin benlik algısı ölçeğine ilişkin puanlar yer almaktadır. Buna göre çocuklar ölçeğin toplam puanından ortalama 2.77 ± 0.17 puan alırken, öz saygı alt boyutundan ortalama 2.66 ± 0.24 , öz yeterlilik alt boyutundan ise ortalama 2.87 ± 0.16 puan almışlardır. Ölçek kaynağındaki kesme değerlerine uyularak yapılan gruplandırma sonucunda çocukların hiçbiri düşük öz saygı düzeyinde bulunmazken, %13.6'sı orta öz saygı düzeyinde, %86.4'ü ise yüksek öz saygı düzeyinde bulunmuştur. Ayrıca çocukların hiçbiri düşük öz yeterlilik düzeyinde bulunmazken, %3.4'ü orta öz yeterlilik düzeyinde, %96.6'sı ise yüksek öz yeterlilik düzeyinde bulunmuştur. Son olarak çocukların hiçbiri düşük benlik algısı düzeyinde bulunmazken, %5.1'i orta benlik algısı düzeyinde, %94.9'u ise yüksek benlik algısı düzeyinde bulunmuştur.

Tablo 5. Araştırma değişkenlerine yönelik normallik ve güvenilirlik testleri

	Çarpıklık	Basıklık	α
Anne - Sıkıntı-endişe tpk.	.477	-.360	.717
Anne - Cezalandırıcı tpk.	1.081	.419	.704
Anne - Küçümseyici tpk.	.814	.340	.819
Anne - Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	-.400	-.472	.867
Anne - Duyguya odaklı tpk.	-.704	.440	.817
Anne - Probleme odaklı tpk.	-.380	-.252	.740
Anne - Toplam puan	-.047	-.670	.848
Baba - Sıkıntı-endişe tpk.	.362	-.071	.579
Baba - Cezalandırıcı tpk.	1.315	1.560	.802
Baba - Küçümseyici tpk.	.381	-.476	.829
Baba - Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	-.244	-.318	.883

Baba - Duyguya odaklı tpk.	-.844	.351	.799
Baba - Probleme odaklı tpk.	-.744	.716	.776
Baba - Toplam puan	-.176	-.291	.889
Öz saygı	-.653	-.246	.624
Öz yeterlilik	-1.334	1.520	.535
Toplam benlik algısı	-.768	.044	.702

Tablo 5'te araştırmada test edilecek olan değişkenlerin normallik varsayımını karşılama durumları ve güvenilirlik katsayılarına bakılmıştır. Normallik varsayımı için incelenen çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ve +2 değerleri arasında olması değişkenin normal dağılım gösterdiği şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bilgiye göre tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının -2 ve +2 değerleri arasında olduğu ve normal dağılıma uyum gösterdiği söylenebilir. Ayrıca olumsuz duygularla baş etme ölçeğinin annelere uygulanan formunda toplam puana ilişkin güvenilirlik katsayısı 0.848 olarak bulunurken, alt boyutlara ilişkin güvenilirlik katsayılarının 0.704 ve 0.867 değerleri arasında olduğu görülmektedir. Olumsuz duygularla baş etme ölçeğinin babalara uygulanan formunda ise toplam puana ilişkin güvenilirlik katsayısı 0.889 olarak bulunurken, sıkıntı-endişe tepkileri alt boyutunun güvenilirlik katsayısı 0.579 olarak, diğer alt boyutlara ilişkin güvenilirlik katsayılarının ise 0.776 ve 0.883 değerleri arasında olduğu bulunmuştur. Babalara uygulanan formdaki sıkıntı-endişe tepkileri alt boyutu hariç ölçeğin diğer tüm değişkenlerinin orta-iyi seviyede güvenilirliğe sahip olduğu, sıkıntı-endişe tepkileri alt boyutunun ise kabul edilebilir seviyede olduğu görülmektedir. Benlik algısı ölçeğinde ise ölçeğin tamamının güvenilirlik katsayısı 0.702 olarak bulunurken, öz saygı alt boyutunun 0.624, öz yeterlilik alt boyutunun is 0.535 olduğu görülmektedir. Bu değerlere göre alt boyutların kabul edilebilir seviyede güvenilir olduğu görüldürken, ölçeğin tamamının güvenilirliği orta seviyede olarak görülmektedir.

Araştırma sorularına yönelik bulgular

Tablo 6. Çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ile benlik algısı arasındaki ilişkilere yönelik pearson korelasyon analizi sonuçları

	Öz saygı	Öz yeterlilik	Toplam benlik algısı
	<i>p</i>	<i>p</i>	<i>p</i>
Anne - Sıkıntı-endişe tpk.	.131	.937	.295
Anne - Cezalandırıcı tpk.	.262	.672	.317
Anne - Küçümseyici tpk.	.334	.719	.390
Anne - Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	.820	.999	.869
Anne - Duyguya odaklı tpk.	.089	.404	.108
Anne - Probleme odaklı tpk.	.518	.515	.445
Anne - Toplam puan	.579	.863	.749
Baba - Sıkıntı-endişe tpk.	.075	.450	.104
Baba - Cezalandırıcı tpk.	.206	.871	.325
Baba - Küçümseyici tpk.	.179	.815	.283
Baba - Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	.355	.981	.513
Baba - Duyguya odaklı tpk.	.417	.874	.610
Baba - Probleme odaklı tpk.	.572	.781	.780
Baba - Toplam puan	.876	.733	.788

Tablo 6'da anne ve babalara uygulanan olumsuz duygularla baş etme ölçeğine ilişkin puanlar ile çocuklara uygulanan benlik algısı ölçeği puanları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi yöntemi ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda ilgili değişkenler arasında herhangi bir anlamlı korelasyon tespit edilememiştir, $p > .05$.

Söz konusu bulgu ışığında anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocukların genel benlik algısı ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir ($p > 0,05$). Diğer yandan bulgular yüksek benlik algısı düzeyindeki çocukların annelerinin duygu ifadesini kolaylaştıran ve probleme odaklı tepkilerinin, orta düzey benlik algısına sahip çocukların annelerinin duygu ifadesini kolaylaştıran ve probleme odaklı tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yüksek öz saygı düzeyine sahip çocukların annelerinin duyguya odaklı tepkilerinin, orta öz saygı düzeyine sahip çocukların annelerinin duyguya odaklı tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. Çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ile benlik algısı grupları arasındaki ilişkilere yönelik bağımsız örneklem t-testi sonuçları

	Öz saygı	Öz yeterlilik	Toplam benlik algısı
	<i>p</i>	<i>p</i>	<i>p</i>
Anne - Sıkıntı-endişe tpk.	.679	.680	.394
Anne - Cezalandırıcı tpk.	.598	.808	.664
Anne - Küçümseyici tpk.	.914	.864	.775
Anne - Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	.772	.090	.046*
Anne - Duyguya odaklı tpk.	.039*	.355	.108
Anne - Probleme odaklı tpk.	.683	.177	.039*
Anne - Toplam puan	.795	.124	.131
Baba - Sıkıntı-endişe tpk.	.416	.979	.808
Baba - Cezalandırıcı tpk.	.200	.199	.410
Baba - Küçümseyici tpk.	.055	.641	.834
Baba - Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	.788	.325	.521
Baba - Duyguya odaklı tpk.	.900	.395	.424
Baba - Probleme odaklı tpk.	.918	.438	.617
Baba - Toplam puan	.312	.253	.517

* $p < .05$

Tablo 7'de anne ve babalara uygulanan olumsuz duygularla baş etme ölçeğine ilişkin puanlar, çocukların benlik algısı gruplarına göre bağımsız örneklem t-testi yöntemi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda çocukların öz saygı gruplarına göre annelerin duyguya odaklı tepkilerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur, $p < .05$. Buna göre yüksek öz

saygı düzeyine sahip çocukların annelerinin duyguya odaklı tepkilerinin (Ort:4.41±0.42) orta öz saygı düzeyine sahip çocukların annelerinin duyguya odaklı tepkilerine (Ort:4.16±0.61) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Olumsuz duygularla baş etme ölçeği puanlarının çocukların öz yeterlilik gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür, $p > .05$.

Son olarak yüksek benlik algısı grubundaki çocukların annelerinin duygu ifadesini kolaylaştıran (Ort:4.01±0.67) ve probleme odaklı tepkileri (Ort:4.27±0.41), orta düzey benlik algısına sahip çocukların annelerinin duygu ifadesini kolaylaştıran (Ort:3.44±0.73) ve probleme odaklı tepkilerine (Ort:3.94±0.34) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 8. Çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ve benlik algısı ile sosyodemografik bilgiler arasındaki ilişkilere yönelik analiz sonuçları

	Yaş	Çocuk sayısı
	p	p
Anne-Sıkıntı-endişe tpk.	.403	.476
Anne-Cezalandırıcı tpk.	.797	.229
Anne-Küçümseyici tpk.	.031*	.329
Anne-Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	.132	.304
Anne-Duyguya odaklı tpk.	.001**	.026*
Anne-Probleme odaklı tpk.	.270**	.209
Anne-Toplam puan	.306**	.222
Baba-Sıkıntı-endişe tpk.	.393	.977
Baba-Cezalandırıcı tpk.	.935	.521
Baba-Küçümseyici tpk.	.355	.144
Baba-Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	.431	.403
Baba-Duyguya odaklı tpk.	.692	.309
Baba-Probleme odaklı tpk.	.792	.850
Baba-Toplam puan	.407	.567
Öz saygı	.887	.998
Öz yeterlilik	.089	.677
Toplam benlik algısı	.380	.935

** $p < .01$, * $p < .05$

Tablo 8'de anne ve babalara uygulanan olumsuz duygularla baş etme ölçeğine ilişkin puanlar ile benlik algısı ölçeği puanlarının sosyodemografik bilgilerle olan ilişkisine bakılmıştır. Aile yapısı değişkeninde ailelerin %97.4'ü çekirdek aile olduğundan dolayı bu değişkene yönelik bir karşılaştırma yapılmamıştır. Ayrıca cinsiyet ve doğuş sırasına göre yapılan karşılaştırmalarda herhangi bir anlamlı farklılık tespit edilemediğinden dolayı ($p > .05$) bu analizlerin sonuçları tabloya dahil edilmemiştir. Yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre çocukların yaşları ile annelerin küçümseyici, duyguya odaklı, probleme odaklı tepkileri ve olumsuz duygularla baş etme toplam puanları arasında anlamlı ve pozitif korelasyonlar bulunmuştur, $p < .05$. Bu sonuca göre çocukların yaşları arttığında annelerin küçümseyici, duyguya odaklı, probleme odaklı ve genel olumsuz duygularla baş etme tepkileri de artmaktadır.

Ailedeki çocuk sayısına göre bakıldığında ise yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre annelerin duyguya odaklı tepkilerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur, $p < .05$. Yapılan Bonferroni Post-hoc testine göre ikiden fazla çocuk bulunan ailelerdeki annelerin duyguya odaklı tepkilerinin (Ort:4.65±0.37), tek çocuklu ailelerdeki annelerin duyguya odaklı tepkilerine (Ort:4.28±0.41) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 9. Çocukların olumsuz duygularıyla baş etme ve benlik algısı ile anne-baba bilgileri arasındaki ilişkilere yönelik analiz sonuçları

	Baba yaş	Anne eğitim	Baba eğitim	Baba zaman	Baba etkinlik kitap	Baba etkinlik mutfak
	p	p	p	p	p	p
Anne-Sıkıntı-endişe tpk.	.565	.844	.175	.336	0.457	0.462
Anne-Cezalandırıcı tpk.	.246	.593	.470	.150	0.009**	0.555
Anne-Küçümseyici tpk.	.691	.042*	.002**	.010*	0.182	0.029*
Anne-Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	.664	.401	.313	.211	0.499	0.578
Anne-Duyguya odaklı tpk.	.209	.351	.352	.381	0.558	0.084
Anne-Probleme odaklı tpk.	.761	.690	.947	.169	0.506	0.834
Anne-Toplam puan	.420	.597	.188	.024*	0.065	0.153
Baba-Sıkıntı-endişe tpk.	.058	.101	.079	.328	0.669	0.095
Baba-Cezalandırıcı tpk.	.064	.836	.186	.425	0.739	0.412
Baba-Küçümseyici tpk.	.870	.465	.205	.280	0.963	0.418
Baba-Duygu ifadesini kolaylaştıran tpk.	.559	.768	.081	.775	0.685	0.390
Baba-Duyguya odaklı tpk.	.046*	.068	.007**	.476	0.267	0.560
Baba-Probleme odaklı tpk.	.523	.195	.094	.827	0.443	0.077
Baba-Toplam puan	.671	.229	.196	.937	0.127	0.106
Öz saygı	.627	.973	.576	.494	0.847	0.072
Öz yeterlilik	.087	.785	.503	.052	0.237	0.079
Toplam benlik algısı	.258	.981	.435	.179	0.457	0.035*

** $p < .01$, * $p < .05$

Tablo 9'da anne ve babalara uygulanan olumsuz duygularla baş etme ölçeğine ilişkin puanlar ile benlik algısı ölçeği puanlarının anne ve baba bilgileriyle olan ilişkilerine bakılmıştır. Annelerin %88.9'u çocuklarıyla hafta süresince günde 1 saatten fazla vakit geçirdiğini belirttiği için, babaların %99.1'inin çalıştığı bulunduğu için, annelerin %91.3'ünün ve babaların %92.9'unun çocuklarıyla oyun oynadıklarını belirttikleri görüldüğü için bu değişkenlere yönelik bir karşılaştırma yapılmamıştır. Ayrıca annenin yaşına, annenin çalışma durumuna ve annenin çocuklarıyla yaptığı etkinliklere göre yapılan karşılaştırmalarda herhangi bir anlamlı farklılık tespit edilemediğinden dolayı ($p > .05$) bu analizlerin sonuçları tabloya dahil edilmemiştir. Yapılan tek yönlü varyans analizi

sonuçlarına göre babaların yaşlarına göre duyguya odaklı tepkilerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur, $p < .05$. Yapılan Bonferroni Post-hoc testine göre 31-40 yaş arasındaki babaların duyguya odaklı tepkilerinin (Ort:4.37±0.4), 41 yaş ve üzerindeki babaların duyguya odaklı tepkilerine (Ort:4.09±0.63) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bunun yanı sıra yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre annelerin eğitim durumuna göre küçümseyici tepkilerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur, $p < .05$. Yapılan Bonferroni Post-hoc testine göre lise ve öncesi mezunu annelerin küçümseyici tepkilerinin (Ort:4.40±0.8), lisans mezunu annelerin küçümseyici tepkilerine (Ort:4.05±0.58) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Babaların eğitim durumuna göre bakıldığında ise yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre annelerin küçümseyici tepkilerinin ve babaların duyguya odaklı tepkilerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur, $p < .05$. Yapılan Bonferroni Post-hoc testine göre babanın lise ve öncesi mezunu olduğu ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerinin (Ort:2.51±0.82), babanın lisans mezunu olduğu ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerine (Ort:2.01±0.52) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca lisansüstü mezunu babaların duyguya odaklı tepkilerinin (Ort:4.03±0.55), lise ve öncesi veya lisans mezunu babaların duyguya odaklı tepkilerine (Ort:4.41±0.5; 4.37±0.42) kıyasla anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu bulunmuştur.

Babaların çocuklarına ayırdıkları zamana göre bakıldığında yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre annelerin küçümseyici tepkilerinin ve olumsuz duygularla baş etme toplam puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur, $p < .05$. Yapılan Bonferroni Post-hoc testine göre babanın çocuğuna vakit ayırma fırsatı bulamadığı ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerinin (Ort:2.93±1.08), babanın hafta süresince çocuğuna günde 1 saatten fazla vakit ayırdığı ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerine (Ort:2.04±0.61) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca babanın çocuğuna vakit ayırma fırsatı bulamadığı veya hafta süresince günde 30 dk.-1 saat arasında vakit ayırdığı ailelerdeki annelerin olumsuz duygularla baş etme düzeylerinin (Ort:3.27±0.35; 3.23±0.28), babanın çocuğuna sadece hafta sonları vakit ayırdığı ailelerdeki annelerin olumsuz duygularla baş etme düzeylerine (Ort:2.88±0.33) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca babaların çocuklarıyla birlikte kitap okuma etkinliği yapması durumuna göre annelerin cezalandırıcı tepkilerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur, $p < .05$. Buna göre babaların çocuklarıyla birlikte kitap okuma etkinliği yaptığı ailelerdeki annelerin cezalandırıcı tepkilerinin (Ort:1.36±0.36), babaların çocuklarıyla birlikte kitap okuma etkinliği yapmadığı ailelerdeki annelerin cezalandırıcı tepkilerine (Ort:1.42±0.4) kıyasla anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu bulunmuştur. Son olarak, babaların çocuklarıyla birlikte mutfakta yemek vs. yapması durumuna göre annelerin küçümseyici tepkilerinin ve çocukların benlik algısı düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur, $p < .05$. Buna göre babaların çocuklarıyla birlikte mutfakta yemek vs. yaptığı ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerinin (Ort:1.85±0.61), babaların çocuklarıyla birlikte mutfakta yemek vs. yapmadığı ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerine (Ort:2.22±0.66) kıyasla anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca babalarıyla birlikte mutfakta yemek vs. yapan çocukların benlik algısı düzeylerinin (Ort:2.84±0.16), babalarıyla birlikte mutfakta yemek vs. yapmayan çocukların benlik algısı düzeylerine (Ort:2.75±0.17) kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tartışma

Bu bölümde, anne ve babaların duyguya sosyalleştirme yaklaşımları ile 3-6 yaş grubu çocukların benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmadan elde edilen bulgular ilgili alan yazın bağlamında tartışılarak yorumlanmıştır.

Araştırmada anne ve babaların duyguya sosyalleştirme yaklaşımlarının çocukların genel benlik algısı ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$). Benzer şekilde Özkan & Aksoy (2017) annelerin duyguya sosyalleştirme yaklaşımları ile okul öncesi dönem çocuklarının benlik algısı ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmalarında annelerin duyguya sosyalleştirme yaklaşımları ile çocukların genel benlik algısı ile benlik algısı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemişlerdir. Söz konusu bulgu, ebeveynlerin çocukların duygularını sosyalleştirmeye yönelik yaklaşımlarının farklı değişkenlerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bizim araştırmamızda benlik algısının düzeylerine göre yapılan karşılaştırmalarda literatürde yer alan bulgulardan farklı bulgular da elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre yüksek benlik algısı düzeyindeki çocukların annelerinin duyguya ifadesini kolaylaştıran ve probleme odaklı tepkileri, orta düzey benlik algısına sahip çocukların annelerinin duyguya ifadesini kolaylaştıran ve probleme odaklı tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Hogg & Vaughan (2007)'e göre yüksek benlik algısına sahip bireyler duygusal olarak daha güçlü ve hayata daha olumlu bakmaktadırlar. Elde edilen bu bulgu ışığında, yüksek benlik algısına sahip çocukların duygusal yeterliklerine paralel olarak annelerinin, çocukların duygularını kabul etmek, çocukla duyguları tartışmak, çocuğun duygularını sözel olarak ifade etmesine yardımcı olmak ve bu durumlarla başa çıkma becerilerine sahip olmak gibi kavramları içeren destekleyici duyguya sosyalleştirme yaklaşımları (Gotmann vd., 1997; Havighurst vd., 2013) çocuklarına daha fazla sergilediklerini gösterir niteliktedir.

Araştırmada ayrıca yüksek öz saygı düzeyine sahip çocukların annelerinin duyguya odaklı tepkilerinin, orta öz saygı düzeyine sahip çocukların annelerinin duyguya odaklı tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Ata & Yağan Güder (2020) yaptıkları çalışmada, yüksek özsaygıya sahip çocukların annelerinin, düşük öz saygıya sahip çocukların annelerinin aksine, çocuklarının bağımsız olarak fikirlerini beyan etmelerini ve karar alma süreçlerine aktif katılımlarını desteklediklerini ortaya koymuşlardır. Harter (1999), orta ve yüksek düzeyde özsaygıya sahip olmanın hayat doyumu ve mutluluğu arttırdığını ileri sürmüştür. Söz konusu bulgu ışığında yüksek özsaygıya sahip çocukların olumlu duyguları daha sık yaşadığı düşünüldüğünde, çocukların duygularının, ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışlarını değiştirebileceği (Bear vd., 2003; Morris vd., 2010) ve bu nedenle annelerin çocuklarına yönelik destekleyici duyguya sosyalleştirme yaklaşımlarını daha sık tercih ettiklerini düşündürmektedir.

Araştırmada, çocukların yaşları ile annelerin küçümseyici, duyguya odaklı, probleme odaklı tepkileri ve olumsuz duygularla baş etme toplam puanları arasında anlamlı ve pozitif korelasyonlar bulunmuştur, $p < .05$. Bu sonuca göre çocukların yaşları arttıkça annelerin küçümseyici, duyguya odaklı, probleme odaklı ve genel olumsuz duygularla baş etme tepkileri de artmaktadır. Alan

yazında da çocukların yaşlarının annelerin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile tutarlı olmayan bulgularını raporlayan çalışmalara rastlanmaktadır (Kishali vd., 2022; Mutlu, 2020). Söz konusu bulgu, annelerin çocuklarının artan yaşına paralel olarak hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme yaklaşımları sergileyebildiklerini ve araştırmaya dahil edilmeyen farklı değişkenlerin bu farklı yaklaşımları ortaya çıkardığını düşündürmektedir. Öte yandan araştırmada ikiden fazla çocuk bulunan ailelerdeki annelerin duygu odaklı tepkilerinin tek çocuklu ailelerdeki annelerin duygu odaklı tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde kardeşe sahip olma, tek çocuk, kardeşler arası olumlu/olumsuz ilişki, büyük çocuk ve küçük çocuk olma durumunun anne ve babaların destekleyici/destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme yaklaşımları sergilemeleri ile hem ilişkili hem de ilişkili olmadığını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Büyükbiçer, 2019; Yaremych & Volling, 2018). Kardeşler, küçük çocukların bazen yakın ve sevgi dolu, bazen de olumsuz davranışlarda bulunan aile üyeleriyle sosyal ilişkilere dair bir anlayış geliştirmeleri için bir ortam sağlar (Howe vd., 2023). Araştırmadan elde edilen bu bulgu, ikiden fazla çocuğa sahip ailelerde çocukların, kardeşlik ilişkileri doğrultusunda anne ve babalarıyla yakın ve sevgiye dayalı bir ilişki kurduklarını ve bunun doğal bir sonucu olarak annelerin çocuklarına destekleyici duygu sosyalleştirme yaklaşımı sergilediklerini düşündürmektedir.

Araştırmada anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının eğitim durumları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre eğitim durumu lise ve öncesi mezunu annelerin küçümseyici tepkilerinin lisans mezunu annelerin küçümseyici tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Söz konusu bulgular ışığında, eğitim düzeyi düştükçe annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik küçümseyici yaklaşımları artmaktadır. Araştırmada dikkat çekici bir bulgu olarak babanın lise ve öncesi mezunu olduğu ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerinin babanın lisans mezunu olduğu ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde de eğitim düzeyinin anne babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını etkilediğini ortaya koyan araştırmalara rastlanmaktadır. İnce & Ersay (2022) okul öncesi dönem çocuğu olan anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını inceledikleri çalışmalarında anne ve babaların eğitim düzeyi düştükçe olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını daha çok tercih ettiklerini tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Özen Uyar vd. (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 4-6 yaş grubu çocukların annelerinin eğitim düzeyi arttıkça olumsuz duygu sosyalleştirme (cezalandırıcı duygu sosyalleştirme yaklaşımı) yaklaşımlarının azaldığı ve olumlu duygu sosyalleştirme (probleme odaklı duygu sosyalleştirme) yaklaşımlarının arttığını ortaya konmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular, ebeveynlerin eğitim düzeyinin yüksek olmasının anne-baba-çocuk ilişkisinin niteliğinin önemli bir belirleyicisi olduğunu gösterir niteliktedir. Bununla birlikte özellikle babanın eğitim seviyesinin yüksek olması ve buna bağlı olarak çocuğun duygularına yönelik daha bilinçli bir bakış açısına sahip olmasında etkili olabilir ve bu durum da annenin çocuğun olumsuz duygularına yönelik olumsuz yaklaşımlarını azaltan bir etken niteliği taşıyabilir.

Araştırmada anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile çocuklarına vakit ayırma durumlarına göre yapılan karşılaştırmalarda babanın çocuğuna vakit ayırma fırsatı bulamadığı ailelerdeki annelerin çocuklarına yönelik küçümseyici tepkilerinin, babanın hafta süresince çocuğuna günde 1 saatten fazla vakit ayırdığı ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öte yandan babaların çocuklarıyla birlikte mutfakta yemek vs. yaptığı ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerinin, babaların çocuklarıyla birlikte mutfakta yemek vs. yapmadığı ailelerdeki annelerin küçümseyici tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu bulunmuştur. Aile sistemleri teorisine göre birlikte ebeveynlik, çocuğun bakım sorumluluğunu anne ve babanın paylaşması ve ebeveynlik rollerinde yetişkinler arasındaki koordinasyonu ifade etmektedir (Bernier vd., 2023). Ayrıca alan yazında yer alan çalışmalar günümüzde babalık rolünün ve baba katılımının da aile iklimini etkileyerek özellikle çocuğun sosyal duygusal gelişimi, benlik algısı ve zihinsel gelişimi sürecinde önemli olduğunu vurgulamaktadır (Moluz, 2022; Özyürek vd., 2020; Rolle vd., 2019). Araştırmadan elde edilen bu bulgular, çocuğun bakımı ve gelişimi sürecinde baba katılımının ve birlikte ebeveynliğin çocuğun gelişimini ve aile iklimini olumlu etkileyerek özellikle annenin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik yaklaşımlarının niteliğini belirlemede etkili olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte araştırmada babaların çocuklarıyla birlikte kitap okuma etkinliği yaptığı ailelerdeki annelerin cezalandırıcı tepkilerinin, babaların çocuklarıyla birlikte kitap okuma etkinliği yapmadığı ailelerdeki annelerin cezalandırıcı tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu bulunmuştur. Alan yazında çocuklarıyla paylaşımlı kitap okuma etkinlikleri gerçekleştiren babaların olumlu ebeveynlik uygulamalarını arttığı ve aile içi olumlu iklimi etkilediği ortaya konmuştur (Allport vd., 2018; Cabrera vd., 2018; Chacko vd., 2018). Araştırmadan elde edilen söz konusu bulgu, bir önceki bulguya paralel olarak çocuğun gelişimi ve bakımı sürecinde baba katılımının birlikte ebeveynliğe katkıda bulunarak annelerin çocuklarına yönelik daha olumlu duygusal yaklaşımlar sergilemelerine yol açabileceğini düşündürür niteliktedir.

Sonuç

Araştırmaya katılan anne ve babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile çocukların benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bununla birlikte araştırmayı önemli kılmaması bakımından benlik algısı düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda yüksek benlik algısı düzeyindeki çocukların annelerinin duygu ifadesini kolaylaştıran ve probleme odaklı tepkilerinin (olumlu duygu sosyalleştirme) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde benlik algısının alt boyutu olan yüksek özsaygıya sahip çocukların annelerinin de çocukların olumsuz duygularına yönelik duyguya odaklı yaklaşımlarının daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Araştırmada çocukların yaşları arttıkça annelerin küçümseyici, duyguya odaklı, probleme odaklı tepkilerinin de arttığı ortaya konmuştur. Diğer yandan ikiden fazla çocuk sahibi olunan ailelerdeki annelerin duygu odaklı tepkilerinin tek çocuklu ailelerdeki annelerin duygu odaklı tepkilerine kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmada eğitim düzeyi düştükçe annelerin çocukların olumsuz duygularına yönelik küçümseyici yaklaşımlarının arttığı belirlenmiştir. Diğer yandan babanın eğitim düzeyinin düşük olduğu ailelerdeki annelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik küçümseyici tepkilerinin arttığı sonucu elde edilmiştir. Araştırmada dikkat çekici bir sonuç olarak babaların çocuklarına vakit

ayırmadığı ve çocuklarıyla kitap okuma, mutfakta etkinlik yapma vb. etkinlikler yapmadığı ailelerdeki annelerin çocuklarının olumsuz duygularına yönelik küçümseyici ve cezalandırıcı yaklaşımlarının (olumsuz duygu sosyalleştirme) arttığı tespit edilmiştir.

Araştırma ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile 3-6 yaş grubu çocukların benlik algısı arasındaki ilişkiye odaklanmış ve iki değişken arasında direkt bir ilişki tespit edilememiş olmasına rağmen, benlik algısının düzeyleri (yüksek-orta-düşük) ile alt boyutlarının (özsayı-öz yeterlilik) duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile ilişkisini ortaya koyması bakımından alan yazına katkıda bulunmaktadır.

Söz konusu araştırma belirli sınırlılıklara tabidir. Öncelikle, araştırmada kesitsel desen kullanılmıştır, dolayısıyla değişkenler arasında nedensellikten bahsedilemez. Örneklem Türkiye'nin Ankara ilinin Etimesgut ilçesindeki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı gündüz bakımevlerine devam etmekte olan 3-6 yaş grubundaki çocuklar ile bu çocukların anne ve babaları arasından seçilmiştir, bu nedenle elde edilen bulguların genellenebilirliğini arttırmak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırma Covid-19 pandemi sürecindeki güncellenen kısıtlamalar ve eğitim kurumlarına getirilen kısıtlamalar sırasında gerçekleştiğinden elde edilen sonuçlar mevcut koşullarda ulaşılabilen örneklem büyüklüğü ile sınırlıdır. Bu sınırlılıklara rağmen gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik olarak aşağıdaki öneriler sunulabilir; daha geniş örneklem grubu ile etki edebileceği düşünülen farklı değişkenlerin de eklendiği ve değişkenler arası ilişkilerin incelendiği çoklu regresyon, yapısal eşitlik modeli çalışmaları yürütülebilir. Farklı benlik algısı düzeyine sahip çocukların anne ve babalarının duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının incelendiği deneysel çalışmalar planlanabilir. Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımlarına etki eden farklı değişkenlerin nitel ve nicel yöntemlerle araştırıldığı çalışmalar yürütülebilir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Etik Komite Onayı

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır (Sayı: 35853172-000/12.05.2020).

Bilgilendirilmiş Onam

Araştırmaya katılımcı olarak dahil edilen anne-babalar kendileri ve çocuklarının araştırmaya katılabilmeleri için Gönüllü Katılım Formu, Aydınlatılmış Onam Formu, Çocuk Rıza Formu ve Ebeveyn Beyanı formunu doldurmuştur.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

Yazar Katkıları

C.K.: Çalışma Tasarımı, Veri Toplama, Veri Analizi, Makale Yazımı, Makale Gönderimi ve Revizyon

E.N.M.: Çalışma Tasarımı, Makale Yazımı, Makale Gönderimi ve Revizyon

Kaynaklar

- Aktan, G. (2023). *Anne babaların çocukların duygularına yönelik inanışları ve duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocukların sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi.
- Akşin Yavuz, E., Güven, G., Bayındır, D., Sezer, T., & Yılmaz, E. (2016). Annelerin çocuğunu kabul düzeyi ile çocukların benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 1065-1081.
- Allport, B. S., Johnson, S., Aqil, A., Labrique, A. B., Nelson, T., KC, A., Carabas, Y., & Marcell, A. V. (2018). Promoting father involvement for child and family health. *Acad Pediatr*, 18(7), 746-753. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2018.03.011>
- Arslan, A. (2022). Erken çocukluk döneminde çocuğun gelişiminin desteklenmesinde aile. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(4), 1676 – 1684.
- Ata, S., & Yağan Güder, S. (2020) Parents' attachment to their children and their level of interest in them in predicting children's self-concepts. *Early Child Development and Care*, 190(2), 161-174. <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1461092>
- Aydoğdu, F., Gürsoy, F., & Aral, N. (2021). An investigation into the relationship between self-perception and sexual development in children attending preschool education. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29(6), 828-841. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1968466>
- Altan-Aytun, Ö., Yağmurlu, B., & Yavuz, H. M. (2013). Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A brief report. *Journal of Child and Family Studies*, 22(3), 437-443. <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9597-x>
- Bailes, L. G., Ennis, G., Lempres, S. M., Cole, D. A., & Humphreys, K. L. (2023) Parents' emotion socialization behaviors in response to preschool-aged children's justified and unjustified negative emotions. *Plos One*, 18(4), 1-16. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0283689>
- Bear, G. G., Manning, M. A., & Izard, C. E. (2003). Responsible behavior: The importance of social cognition and emotion. *School Psychology Quarterly*, 18(2), 140-157.
- Berk, L. (2013). *Çocuk gelişimi* (A. Dönmez, Çev.). İmge Kitabevi.
- Bernier, A., Cyr, C., Gagné, C. M., & Tarabulsky, C. M. (2023) Parent-child interactions as predictors of coparenting: A longitudinal study of family subsystems. *Journal of Family Studies*, 29(1), 239-254. <https://doi.org/10.1080/13229400.2021.1908909>
- Büyükbıçer, E. (2019). *Okul öncesi dönem çocukların duygusal zeka düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Cabrera, N. J., Volling, B. L., & Barr, R. (2018). Fathers are parents, too! Widening the lens on parenting for children's development. *Child Development Perspectives*, 12(3), 152-157. <https://doi.org/10.1111/cdep.12275>

- Chacko, A., Fabiano, G. A., Doctoroff, G. L., & Forston, B. (2018). Engaging fathers in effective parenting for preschool children using shared book reading: A randomized controlled trial. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 47(1), 79–93. <https://doi.org/10.1080/15374416.2016.1266648>
- Cindioğlu, M. D. (2015). 3-6 Yaş arası çocuğu olan depresyonlu ve depresyon olmayan annelerin ebeveynlik öz yeterliliği çocuk mizaç algısı ve duyguyu sosyalleştirme tepkilerinin karşılaştırılması [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Demoulin, D. F. (1999). Apersonalized development of self-concept for beginning readers. *Education*, 120(1), 14-26.
- Demoulin, D. F. (2000). I like me! Enhancing self concept in kindergarten-age children through active school/business partnerships. *NASP Communiqué*, 27(8), 141-146.
- Denham, S. A. (2018). Implications of Carolyn Saarni's work for preschoolers' emotional competence. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(6), 643-657. <https://doi.org/10.1080/17405629.2018.1479250>
- Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychol Inq*, 9(4), 241–273. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0904_1
- Fabes, R. A., Eisenberg, N., & Bernzweig, J. (1990). Coping with children's negative emotions scale (CCNES): Description and scoring. *Arizona State University*, 10.
- Fabes, R., Poulin, R. E., Eisenberg, N., & Madden-Derdich, D. A. (2002). The coping with children's negative emotions scale (CCNES): Psychometric properties and relations with children's emotional competence. *Marriage and Family Review*, 34(3-4), 285-310. https://doi.org/10.1300/J002v34n03_05
- Garner, P. W., & Estep, K. M. (2001). Emotional competence, emotion socialization, and young children's peer related social competence. *Early Education and Development*, 12(1), 29-48. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1201_3
- Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C. (1997). *Meta-emotion: How families communicate emotionally*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Güven, E., & Erden, G. (2017). Duygu sosyalleştirme çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 18–32.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self*. The Guilford Press.
- Havighurst, S. S., Wilson, K. R., Harley, A. E., Kehoe, C., Efron, D., & Prior, M. R. (2013). "Tuning into kids": Reducing young children's behavior problems using an emotion coaching parenting program. *Child Psychiatry Hum. Dev.*, 44(2), 247–264. <https://doi.org/10.1007/s10578-012-03221>
- Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (2007). *Sosyal psikoloji* (İ. Yıldız & A. Gelmez, Çev.). Ütopya Yayınları.
- Hoskovcova, H. S. (2006). Self efficacy in preschool children. *Studia Psychologica*, 48(2), 175-182.
- İnce, S., & Ersay, E. (2022). Okul öncesi dönem çocuğuna sahip anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının incelenmesi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 3(5), 1-17. <https://doi.org/10.51503/gpd.1067801>
- İyi, İ. T., & Çoban, E. A. (2019). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişki. *Başkent University Journal of Education*, 6(2), 155-166.
- Israel, G. D. (1992). Determining sample size: University of Florida cooperative extension service. *Institute of Food and Agriculture*, 1992, 1-5.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalçılar, Z. (2016). *Dünden bugüne insan ve insanlar*. Evrim yayınevi.
- Karaca, N., Uzun, H., & Yasar, M. C. (2019). Türkiye'de erken çocukluk döneminde benlik kavramı ile ilgili yapılmış lisansüstü eğitim tezlerinin incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(30), 79-97. <https://doi.org/10.29329/mjer.2019.218.5>
- Kishali, Z., Akduman, G. G., & Sarıbaş, M. Ş. (2022). Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi dönem çocuklarının kardeş davranışları arasındaki ilişki. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(31), 119-147. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1124756>
- Lewin, K. (2020). *A dynamic theory of personality*. Anı Yayıncılık.
- Lodi-Smith, J. (2018). Self-concept clarity development across the lifespan. In J. Lodi-Smith & K. G. DeMarree (Eds), *Self-concept clarity: Perspectives on assessment, research, and applications*, (pp. 67–84). Springer.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2020). Uzaktan eğitim sürecinin detayları. <https://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-surecinin-detaylari/haber/21990/tr>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2021). 2020-2021 Eğitim öğretim yılının ikinci dönemi uzaktan ve yüz yüze eğitimle başlıyor. <https://www.meb.gov.tr/2020-2021-egitim-ogretim-yilinin-ikinci-donemi-uzaktan-ve-yuz-yuze-egitimle-basliyor/haber/22553/tr>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2024). 2020-2021 Eğitim istatistikleri. <https://ankara.meb.gov.tr/www/egitim-istatistikleri/icerik/24>
- Moluz, E. (2022). *Okul öncesi eğitimde baba katılımı: Baba-çocuk ortaklığına yönelik deneyimlerin durum çalışması ile betimlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., & Robinson, L. R. (2010). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Soc. Dev.*, 16, 361–388. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x>
- Mutlu, Ö. (2020). *Okul öncesi çocukların duygu düzenleme stratejileri ile anne babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımları arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Özen Uyar, R., Yılmaz Genç, M. M., & Aktaş Arnas, Y. (2018). Okul öncesi dönem çocukların duygu düzenleme ve duyguları anlama becerilerinin yordayıcısı olarak annelerin duygu sosyalleştirme davranışları. *Eğitim ve Bilim*, 43(195), 1-17. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2018.7629>
- Özen Uyar, R., Yılmaz, M. M., & Aktaş Arnas, Y. (2021). Emotional socialization behaviors of mothers having preschooler. *Journal of Theoretical Educational Science*, 14(2), 186-201. <http://doi.org/10.30831/akueg.641669>
- Özkan, H. K., & Aksoy, A. B. (2017). An investigation of maternal emotion socialization behaviors, children's self-perceptions, and social problem-solving skills. *Eurasian Journal of Educational Research*, 16(67), 125-139. <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2017.67.8>
- Özyürek, A., Teke, Y. T., Özgan, N. N., & Kışılı, Z. (2020). Çocuklarının gereksinimlerini karşılamada babaların rolleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 21-30. <http://doi.org/10.37754/741875.2020.522>
- Rohmalimna, A., Yeau, O., & Sie, P. (2022). The role of parental parenting in the formation of the child's self concept. *World Psychology*, 1(2), 36-45. <https://doi.org/10.55849/wp.v1i2.99>
- Rollè, L., Gullotta, G., Trombetta, T., Curti, L., Gerino, E., Brustia, P., & Caldarera, A. M. (2019). Father involvement and cognitive development in early and middle childhood: A systematic review. *Frontiers in Psychology*, 10(2405),1-18. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02405>
- Santrock, J. W. (2014). *Yaşam boyu gelişim* (G. Yüksel, Çev.). Nobel Yayınları.
- Trawick Smith, J. (2014). *Erken çocukluk döneminde gelişim çok kültürlü bir bakış açısı* (B. Akman, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yaremych, H. E., & Volling, B. L. (2020). Sibling relationships and mothers' and fathers' emotion socialization practices: A within-family perspective. *Early Child Development and Care*, 190(2), 195–209. <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1461095>
- Yağmurlu, B., & Altan, Ö. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 275-296. <https://doi.org/10.1002/icd.646>

Zembat, R. , Kuru Turaşlı, N., Güven, G., Sezer, T., Akşin, E., Yılmaz, E., & Bayındır, D. (2016). Validity and reliability of the DeMoulin self-concept developmental scale for the 36-72 month old children. *Journal of Education and Training Studies*, 4(2), 143-158. <https://doi.org/10.11114/jets.v4i2.1156>